

Za božič so nas selili

Po pripovedovanju Cilke Trojar-Grohar

Jožica Kačar

Cilka Trojar-Grohar, rojena leta 1926.

To pesem mi je povedala sosedka Angelca. Pred 70 leti ji jo je poslala prijateljica Keržarjeva Cilka, ki so jo s starši in tremi sestrami decembra 1945 izselili v Avstrijo. Angelca jo še vedno zna na pamet.

Sorica, moja rodna vas,
nate nikdar ne pozabim.
Jaz nate se spomnim vsaki čas,
po družčini soriški mi je dolgčas.

A ko pa sveti večer napoči,
daljava me od tebe loči.
Spomin uhaja v tiho vas
in žalosten je vsak izmed nas.

Sredi zvezdnate noči
odražali smo čez goro.
Kaj vse se je to noč zgodilo,
ne bo se nikdar pozabilo.

Koliko to noč je bilo gorja!
In koliko zadušениh solza!
To ve le tisti, ki skuša to,
napisati se pa ne da.

Še enkrat rada bi pogledala v tvoje oči,
še enkrat rada bi stopila
v svoj domači kraj.

O, zaman tako vzdihujem
in zastonj si to želim.
Ko samotna tu na tujem
v pozni noči zdaj bedim.

Tožno sveti mesec blede
čez gorovje, čez ravan.
Vedi, vedi, mesec blede,
moje prošnje so zaman.

Cilko smo obiskale v Kranju, kjer danes živi.
In toliko let zamolčana zgodba je privrela na dan.

Pred božičem je blo, leta 1945. Mi smo bli vsi v hiš. Glih zaseko smo rezal. Povhn vojakov je prišlo okrog hiše. Pridejo noter.

'Napravte se, greste z nam!'

Ata prav: *'Ja kam nej gremo?'*

'U Loko na zaslišanje, 'je reku eden.

'Na kakšn zaslišanje? Jest nimam kej za povedat.'

'Boš že vidu, dvejet minut imate časa, da se pripravte.'

Z Ivanko smo šle gor v svojo sobo. Tok smo bile zmedene, čist neč nismo vedle, kuga nej vzamemo s sabo. Spomnim se, da sem imela en mejhn kovček, nekej sem dala noter. Še sanjal se nam ni, da bomo izseljeni.

Ob spremstvu vojakov je Keržarjeva družina morala zapustiti svoj dom. V neznano so odhajali ata Matevž, mama Marija, hčerke Ivanka, Cilka, Rezka in Julka, ki je štela šele enajst let. Brat Karel je ostal doma, ni bil napisan na seznamu.

Iz Sorice so bili izseljeni še Grofovi in Fidarjevi.

Peš so šli do Podrošta, kjer so morali počakati na družine iz Danj in Torke. Med njimi je bilo veliko otrok.

Kako so otroc jokali na kamijonu. Tok se spomnem Jenšterlove mame, kako je božala svoje otroke: *'Bodite tih, bodite tih, de navjo strelal.'*

S kamionom so jih odpeljali v Kranj na železniško postajo in jih spravili na vlak. Vso noč so v negotovosti sedeli na vlaku in čakali. Zjutraj se je vlak premaknil in jih pripeljal do zbirne baze na Jesenicah. Osem dni so prebivali v leseni baraki premraženi in lačni. Zjutraj so dobili slano kavo, že drugi dan pa so jih obiskali Koštnarjeva Katinka, Kondratov Franc in Marica. Prinesli so jim juho in žlice, da so sploh

lahko jedli. Vsak večer so nekaj ljudi poklicali iz barake in nihče ni vedel, kam so šli. Vse je bilo zelo strah, kaj se bo z njimi zgodilo. Danjarske družine in Fidarjeve so poslali proti Mariboru. Keržarjeve, Rehtarjeve, Zgagove, Pavlinove, Strojercovo Tončko in Ivana in še druge izgnance pa so 28. decembra odpeljali z vlakom do Reteč.

Nagnal so nas z vlaka. Le kam bomo zdej šli? Tema, mraz, sama gmajna! Čist neč nismo vedl, kod smo, kaj bo z nam. Stražarji so hodil z nam, povhn jih je blo. Čez dolg cajta smo se ustavl, eden nam je govor naredu, da bo gorje tistemu, ki se vrne nazaj. Če se bomo pa Angležem prikazal, nas bojo pa oni in da bomo ostal u gmajn, kot so bli oni med vojno. Poj so pa začel vriskat pa so šli.

Ostali so sami, dolgo časa so molčali. Med izgnanci pa je bil Šubert iz Trziča, ki je teren poznal, saj je med vojno pomagal pri postavitvi telegrafske povezave. "Poiskali bomo telegraf in ob njem prišli v dolino na avstrijski strani." Dal jim je novih moči, ves čas jih je držal skupaj, brez njega bi tisto noč zmzrnili na vrhu planine. Hodili so vso noč in zjutraj ob petih prišli do neke kmetije. Z velikim strahom so poslali nekoga v hišo vprašat, kje so in ali se lahko odpočijejo. Gospodar je takoj poklical ženo in hčerko, skuhalo so jim čaj. Povedal je, da se jim ni treba nič bati, da so čez mejo, da jih bodo sprejeli Angleži in da jim ne bo nihče nič naredil. Bili so tako utrjeni, da so kar na betonu zaspali. Beguncev je bilo 68 in vsi niso mogli v hišo. Gospodar je kar na dvorišču zakuril ogenj, da so se lahko tisti, ki so ostali zunaj, greli in zaspali na toplem. Zgagova Dora je zasmodila čevlje, ker je ležala preblizu ognja, in še tri mesece je imela te zasmodjene čevlje, dokler ni potem v taborišču dobila nove od Rdečega križa.

Ko se je zdanilo, je gospodar zapregel konja, na voz so se usedli starejši, ostali pa so šli za vozom peš.

Pavlinova mama pa naša mama so ble komaj še žive, pa Strojercova Tončka pa Rehtarjeva mama. Celo noč hodit pa ves strah dožvet, mi smo bli prepričan, de nas bojo postrelil. Jest sem kufer kar za pas prvezala pa ga vlekla po tleh, ga nism mogla nest. Kmet nas je prpelov do Angležev. Vso pot smo se bal, kaj bojo z nam nardil.

Ves strah je bil odveč, saj so jih prijazno sprejeli, jim skuhalo kakav, postregli s čokolado, ki so jo prvič jedli. Naročili so tovarnjak, ki jih je pripeljal v Brnico. Tam so ostali štirinajst dni, da so si malo opomogli. Večina je bila zelo prehlajena, Cilka je imela tako prehlajene oči, da je mislila, da nikoli več ne bo videla. Po zdravljenju so jih prepeljali v taborišče Kellerberg – Bistrica ob Dravi.

To je bilo veliko taborišče, čez pet tisoč izgnancev vseh narodnosti je bivalo v njem. Vsi Slovenci, ki so jih pripeljali iz Hrušice, so bili skupaj v baraki. Sprva so spali kar na tleh, kasneje so dobili postelje. Hrane je primanjkovalo, bili so lačni. Četrtilogram kruha je pripadalo enemu na dan. Zjutraj so dobili črno kavo, opoldne 'čorbo' z graham ali fižolom in nekaj koščki konjskega mesa. Silno so si želeli krompirja, pa ga nikoli ni bilo. Vendar je bilo življenje v taborišču dobro organizirano. Med Slovenci je bilo veliko šolanih ljudi, ki so že maja pribežali v Avstrijo. Delovala je šola. Cilka in sestre so se vključile v gospodinjstvo šole, ki so jo zelo rade obiskovale. Tudi z obleko so jih oskrbeli. Barako so ogrevali trije gašperčki. Rehtar, Zgaga, Keržar in Strojercov Ivan so hodili po drva in skrbeli, da jih ni zeblo. Počasi so se navajali na življenje v taborišču.

20. marca so nas spet preselil. Pelal so nas v Tirole, v Linc ob Dravi. Velik taborišče, vodil so ga Angleži. Mi smo žvel u manjš barak petnajst minut pred Lincem. Vsak jutro so nam z logarja prpelal hrano. Kar s piksn smo jedli. Sama revšna.

Sestri Ivanka in Rezka sta odšli k nekemu kmetu, Rehtarjev Ludvik jima je priskrbel delo. Ko sta sestri odšli, so k njihovi družini takoj vselili Strojercovega Ivana in Hartmana iz Kranja, tako da jih je bilo v sobi spet šest. Ker je hrane primanjkovalo in so bili zelo lačni, se je Cilka s prijateljico Doro odločila, da tudi onidve gresta delat na kmete. Z vlakom sta se odpeljali proti Celovcu in delali na veliki kmetiji. Imeli so čez sto krav, sedem konj, od jutra do večera sta delali. Eno samo garanje! Gospodar je bil grob, hrana skopa, plača slaba. Petindvajset šilingov sta zaslužili na mesec, toliko pa sta plačali za vožnjo z vlakom. Na posestvu je delalo še več mladih fantov. Dva meseca sta vzdržali. Bližala se je žetev, ko sta se odločili, da se raje vrnete nazaj v taborišče. Kmet ju je na vsak način hotel obdržati.

'Nikar ne pejta, žetev bo, ne morta zej it!'

'Dost mava tega garanja, midve greva nazaj.'

'Ne morta it!'

'Jest pa vem, de lohk.'

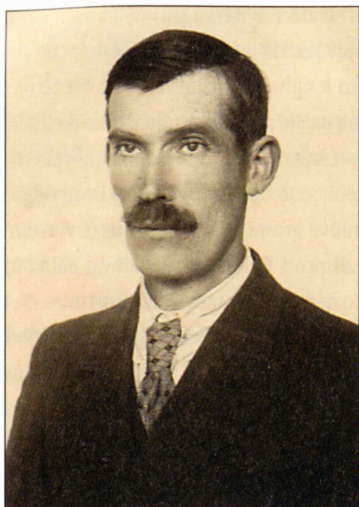
'Nč čudn, da vas je Tito gor poslov, k ste tok žleht!'

Bili sta odločni. Pred odhodom je Cilka prosila gospodinjo za hleb kruha. Želeli sta razveseliti domače v taborišču. Kmetica jima je odrezala majhen kosček in tega ni mogla nikoli pozabiti.

Z vlakom sta se odpeljali nazaj v taborišče.

Kaj pa zdaj? Ata ji je povedal, da se je srečal z Brodarjem, ki je bil v stari Jugoslaviji poslanec in sta se osebno poznala. Njegova hčerka Olga je v taborišču vodila umetniške delavnice in je zaposlovala dekleta, ki so znala razna ročna dela. Ker je Cilka znala klekljati, je takoj dobila delo. Vsak mesec je zaslužila 75 šilingov, vsak teden pa je dobila tudi 18 cigaret. Zanje bi lahko dobila kilogram kruha. Ker pa je ata kadil, jih je dala njemu. Saj jih je tako težko čakal! Po eni cigareti sta vsak teden dobila tudi Hartman in Strojercov Ivan, s katerima so še vedno prebivali v isti sobi.

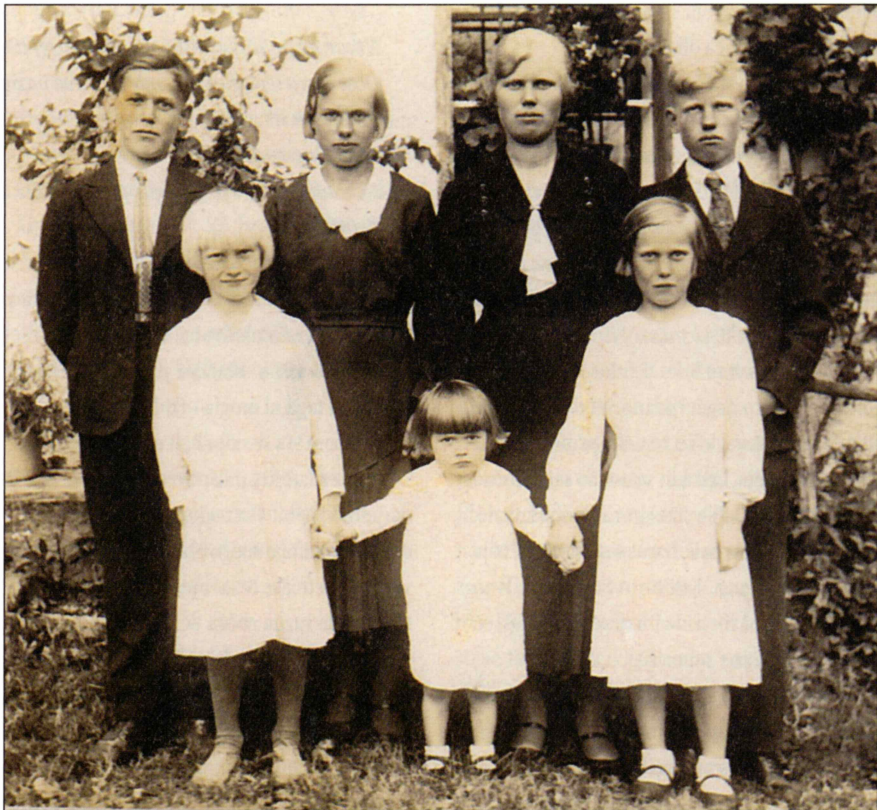
V delavnici so šivali tudi copate, pletli, izdelovali različne mreže in druge reči. Vsako jutro je z veseljem šla v delavnico.

Ata Matevž Trojar, 1889–1969.

Mama Marija Koder-Trojar, 1896–1955.

Keržarjevi otroci, 1937. Od leve proti desni: Karel (1921–2011), Ivanka (1922–2015), Marica (1916–1995), Peter (1919, padel v Rusiji), Rezka (1929–2011), Julka (roj. l. 1934), Cilka (roj. l. 1926).

Ata je hodil delat na neko kmetijo, vsa kmečka opravila je poznal, klepal je kose, srpe in je že vsak dan prinesel malo mleka. V Tirolah so bili ljudje dobri, prijazni in darežljivi. Ob nedeljah pa so najraje šli na most pred Lienzem. Tam so gledali v Dravo in velikokrat jokali.

Iz taborišča je nekaj družin odšlo v Ameriko.

Keržarjevi bratje Tone, Janez in Simon so se izselili v Ameriko že pred vojno. Živeli so v Čikagu. Cilka je naslov od strica Toneta znala na pamet in ata mu je pisal.

Stric Tone je kmalu odpisal in sporočil, da lahko pridejo v Ameriko.

Ata bere tist pism, tam na pojstl je sedel.

Bere, bere pa začne na glas jokati.

'A zdej na stare dni nej grem čez lužo? Jaz sem bil cel življenje kmet, navajen sem kmetovat, najraje bi šel nazaj domov.'

Za dovoljenje za vrnitev domov je bilo treba napisati prošnjo. Več prošenj!

Drabončev Jošk nam je pomagau pa Štultcov stric iz Davče. Sred oktobra smo dobil pošto z ministrstva, de se lohk vrnemo. Pošto so dobil tud Zgagovi in Strojencovi.

Nekateri so jih svarili pred odhodom v Jugoslavi-jo, toda želja po domu je bila prevelika.

Prvi večer so se pripeljali do Hrušice, zjutraj pa naprej do Škofje Loke. Strojencova Tončka je poznala nekega prevoznika, ki jih je s tovornjakom odpeljal proti domu.

Našo družino je odložu tam, k se gre h Rabcu. Komej smo se vlekl po grap in končn pršli do Štodlarja. Sestro Marico bi kmal kap, ko se nas je vseh šest prkazal na vratih. Tako je jokala, sej vse te mesce ni vedla, kod smo. Hotela je, da čez noč ostanemo, toda mi smo mogli prit do doma. S poslednimi močmi smo šli mem Keržarja, Liparja in od Kondrata gor čez grič.

Doma je bla teta Olga, brat Korl in Jerčkna Micka. Niso mogl verjeti, de nas vidjo žive, saj vse mesce nismo upal neč pisat, tak strah je bil u nas.

Kolkral se-m je še sejnal, k sm bla že u Krajnu, da stojim u naš kamr in premišlujem, kuga nej oblečem, kuga nej uzamem s sabo, selil nas bojo.

Devetdesetletna Cilka je končala svojo zgodbo. V njenih očeh solze, obraz pa sproščen in miren, blag.

Čez čas je dodala:

Ne zastopiš tega! Mama so velikrat rekl: *'Odpustit mormo, vse mormo odpustit!'*